

Konkurrensens betydelse

Edwards, Corwin D., MAINTAINING COMPETITION (Requisites of a Governmental Policy). McGraw-Hill. N. Y. 1949, 337 sid.

Konkurrensens ställning, uppgifter och möjligheter är utan tvekan ytterst betydelsefulla för den ekonomiska utvecklingen och för vårt välstånd. Att problemen synes dra till sig ökat intresse är därför glädjande.

I Förenta staterna, där konkurrensen som faktor i utvecklingen alltid tillmätts den största vikt, har *Corwin D. Edwards* i en förra året utgiven bok *Maintaining Competition* lämnat ett intressant och innehållsrikt bidrag till den aktuella diskussionen. Edwards var tidigare professor i nationalekonomi men är numera knuten till den federala administrationen i Washington som expert på nationella och internationella handelsfrågor. Han torde redan vara känd i vårt land som specialist på konkurrensproblemet, då han för ett och ett halvt år sedan efter att ha representerat USA i Havanna-konferensen besökte Sverige och i några föredrag lade fram sina synpunkter på konkurrensen och näringslivet. (Se även *Industria* nr 8 och 9/1947.)

Edwards' bok behandlar problemen med tanke på förhållandena i USA, men den innehåller så många synpunkter av mera allmänt intresse, att den väl är värd uppmärksamhet även i vårt land.

Författaren diskuterar inte olika ekonomiska samhällsformer: han går ut från förutsättningen, att en ekonomi grundad på privat företagsamhet och fri marknadshushållning leder till största möjliga välstånd och bör bevaras. Boken behandlar i stället de krav, som bör ställas på statens politik och på näringslivets egna åtgöranden, för att konkurrensen skall bibehållas och stärkas. I förordet sägs att vi har fått lära oss hur man förstör en konkurrens ekonomi men inte hur man skall bevara den.

Med konkurrens ekonomi menar författaren ingalunda en »atomistisk» utan i stället en »blandad» ekonomi. Härmed avses ett ekonomiskt system, där vissa områden av olika anledning dras undan från konkurrensens inflytande medan i övrigt konkurrensen är den reglerande kraften i näringslivet.

Ett kapitel i boken behandlar just konkurrensens uppgifter och möjligheter i ett samhälle, där en stor sektor av samhälls-ekonomi är underställd statens reglerande och planerande inflytande i stället för marknadshushållningens krafter. Detta är utan tvekan att av de stora problemen i vårt eget land, och senare tids utveckling i USA har lett till att man även där ställs inför samma frågor. Det gäller att ge konkurrensen dess lämpliga plats som en huvudpunkt i den ekonomiska politiken samtidigt som staten med andra medel måste överta ett väsentligt ansvar för sysselsättning och stabilitet.

Författaren betonar, att man inte får tro konkurrensen om att kunna lösa alla ekonomiska problem. En politik, som syftar till

konkurrensens bevarande och stärkande, måste kompletteras med strävanden att bevara full sysselsättning, ekonomisk stabilitet, skydd mot ekonomiska katastrofer etc. Å andra sidan är inte konkurrensen något hinder för att man skall kunna nå lösningar av de antydda problemen. Den är ett oundgängligt element i en blandad ekonomi, men dess uppgifter är begränsade.

Strävandena att bevara den fria konkurrensen i en blandad ekonomi går i två huvudriktningar:

1. Att hindra privata intressen att förstöra eller allvarligt försvaga konkurrensen på sådana områden, där den lagts till grund för samhällets ekonomiska politik.
2. Att se till att kontrollen över icke-konkurrensområden utövas så, att den inte försvagar eller omöjliggör konkurrens på andra områden.

Edwards ställer upp en rad kriterier på en konkurrensmarknad:

1. Det skall finnas ett relativt stort antal leverantörer och kunder för ungefär samma produkt.
2. Ingen skall ha makt att tvinga eller hota andra marknadsparter.
3. Man skall reagera inför vinst- och förlustmöjligheter.
4. Man skall fatta självständiga beslut, inte i samförstånd med konkurrenterna.
5. Nyetablering måste vara möjlig.
6. Varje part måste vara fri att etablera kontakt med motparterna på marknaden.
7. Ingen enskild part skall ha betydande företräde framför de övriga på grund av lagstiftning, politik eller kommersiella allianser.

I fortsättningen behandlar författaren olika försök till konkurrensbegränsning och åtgärder för att hindra eller förebygga sådana.

Ett avsnitt behandlar restriktiva avtal inom näringslivet, vilka författaren vill dela in i två kategorier, nämligen avtal med direkt syfte att exploatera konsumenterna och avtal med enbart reglerande syften. Han betonar emellertid, att den senare formens avtal mycket lätt kan leda över till avtal med exploaterings-syfte. Det är intressant att observera, att inte endast rena karteller och överenskommelser om prissättning, utbudsbegränsning, utestängande av konkurrenter etc. behandlas i detta sammanhang. Även centralt tillhandahållande av prisöversikter och andra upplysningar, tillämpande av gemensamma normer, tekniska eller andra, och enhetliga system för bokföring och kostnadsberäkning nämns. Författaren påstår inte direkt att sådana system behöver leda till konkurrensbegränsning; de kan å andra sidan underlätta

försök i den riktningen, om förutsättningar i övrigt föreligger. I Sverige anser väl många att goda enhetliga system för kontoplaner och kalkylering bör kunna främja en sund och livaktig konkurrens.

Frågan om fritt tillträde till marknaden och rätten att etablera nya företag behandlas i ett avsnitt. Själva nyetableringsfrågan har inte lika stor betydelse i USA som den har på en hel del områden i Sverige, men författaren betonar, att utvecklingen går i riktning mot allt fler hinder för den som vill starta ett nytt företag. I detta sammanhang behandlas även patentlagstiftning, licenssvång osv.

Ett intressant avsnitt behandlar ekonomisk maktkoncentration i olika former. I första hand tänker man här på monopol, varmed författaren avser monopol inom en industri eller en bransch. Det är ju framför allt sådana företeelser, som den amerikanska antitrustlagstiftningen sysslar med.

Utöver monopol diskuteras två andra former av maktkoncentration, nämligen vertikal integration och företagsstorleken i och för sig. Ett jätteföretag behöver inte ha monopol eller rymma långtgående vertikal integration, men det kan ändå på grund av sin blotta storlek förvärva en oerhörd ekonomisk makt. Utvecklingen i USA har lett till uppkomsten av företag av denna art.

I detta sammanhang pekar författaren på, att man alltför vet alldeles för lite om förhållandet mellan företagsstorlek och effektivitet eller mellan centraliserad eller decentraliserad kontroll och effektivitet. Han för fram den meningen, att det ur effektivitetssynpunkt knappast har anförts några bärande motiv för företag av amerikansk jättstorlek.

Ett intressant resonemang förs också om de drag som skall anses känneteckna monopol, om icke önskvärd grad av vertikal integration och om alltför stora företag. En synpunkt, som väl knappast stämmer med gängse svenskt betraktelsesätt, är den, att vinster i största utsträckning bör delas ut till aktieägarna, så att de inte genom att kontinuerligt hopas inom företagen föranleder en »överexpansion» av dessa.

I andra avsnitt behandlas speciella amerikanska problem, såsom vissa undantag från förbudet om restriktiva överenskommelser (jordbruksprogrammet, jordbrukskooperationen, de kollektiva arbetsavtalen, systemet med fasta utförsäljningspriser etc.), den amerikanska lagstiftningen på detta område (omfattning, brister, förslag till förbättringar) och administrativa problem.

Konkurrensens ställning och uppgifter inom nutida svensk näringsliv är en väsentlig fråga. Det vore därför tacknämligt, om Edwards' bok blev läst, begrundad och diskuterad även i vårt land.

Bertil Wallin.